

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΣΤΕΝΩΝ ΒΟΣΠΟΡΟΥ-ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΙΩΝ

Γιώργος Πουκαμισάς
Πρέσβυς ε.τ.

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία από τις 24 Φεβρουαρίου 2022, και ο σκληρός πόλεμος που έκτοτε μαίνεται, έχουν φέρει στο προσκήνιο το ζήτημα των Στενών και το καθεστώς που διέπει την μέσω αυτών ναυσιπλοΐα σε καιρό ειρήνης και πολέμου. Με την έναρξη της «ειδικής επιχειρήσεως» η Ουκρανία προσεπάθησε ανεπιτυχώς να πείσει την Τουρκία, κλειδοκράτορα της θαλάσσιας αυτής λεωφόρου, να κλείσει τα Στενά στον ρωσικό στόλο. Η Άγκυρα, κατ εφαρμογήν των άρθρων 18 και 19 της Συμβάσεως του Montreux για τα Στενά (20.07.1936) καθώς υπάρχει κατάσταση πολέμου, απαγόρευσε την είσοδο στον Εύξεινο πολεμικών πλοίων μή επακτίων κρατών (στην πράξη μονάδων χ - μελών του NATO), και ως προς τα σκάφη της Ρωσίας επέτρεψε τον είσπλου πλοίων από την Μεσόγειο που μπορούσαν να δηλώσουν ως λιμάνι πρόσδεσης (base port) την Σεβαστούπολη η η άλλους πολεμικούς λιμένες στον Εύξεινο Πόντο και την θάλασσα του Αζόφ (Μαιώτιδα Λίμνη).

Όστε ο πόλεμος στην Ουκρανία, έχει αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον για το διεθνές νομικό καθεστώς που διέπει τα Στενά και τον συναφή ρόλο της Τουρκίας. Έχουν υπάρξει φωνές που διερωτώνται αν ιδεατά θα πρέπει να επανέλθουμε στο ισχύσαν πριν το Montreux καθεστώς, όπως το όριζε η Σύμβαση της Λωζάννης για τα Στενά, υπογραφείσα την ίδια ημερομηνία (23.07.1923) με την ομώνυμη Συνθήκη. Ητοι, υπάρχει προβληματισμός κατά πόσον οι περιστάσεις θα ευνοούσαν, χάριν των συμφερόντων της διεθνούς ναυσιπλοΐας, και ανεξαρτήτως των μεγαλεπήβολων σχεδίων για το «Κανάλ Ιστανμπούλ», μία χαλάρωση του ασφυκτικού ελέγχου που ασκεί η Τουρκία και ενίσχυση της συναρμοδιότητας της διεθνούς κοινότητας, κατά το πρότυπο της τότε Διεθνούς Επιτροπής για τα Στενά.

Η διαφαινόμενη εξ αρχής επισιτιστική κρίση, αφ' ής η Ρωσία απέκλεισε ήδη ενωρίς τον Μάρτιο τα ουκρανικά λιμάνια και η Ουκρανία υιοθέτησε πρωτοβούλως ελέγχους σε ορισμένες κατηγορίες εξαγωγίμων σιτηρών (08/03) , έχει δώσει νέα δυναμική στην συζήτηση για την ναυσιπλοΐα στα Στενά, με αφορμή το εντεινόμενο αίτημα και την ανάγκη για άρση του αποκλεισμού (blockade) που έχουν επιβάλει οι Ρώσοι.

Πρωταγωνιστούν στην σχετική φιλολογία οι Βρετανοί, ενώ οι Τούρκοι φέρονται προς το παρόν να εμμένουν στην τυπική τήρηση των όρων του Montreux. Η άρνηση του προέδρου Ζελένσκυ να συγκατανεύσει στην δια του εδάφους της Λευκορωσίας εξαγωγή των ουκρανικών σιτηρών προς τα λιθουανικά και λεττονικά λιμάνια, εντάσσεται πιθανώς στην επιλογή να ενταθεί η πίεση επί της Ρωσίας και της Τουρκίας. Η Δύση επιχειρεί να μεταπείσει την Τουρκία, ενώ η Ρωσία -με διάφορους έμμεσους τρόπους (ακόμη και μέσω Συρίας)- να την κρατήσει στην ήδη ακολουθούμενη τροχιά. Το ζήτημα είναι εξαιρετικά κρίσιμο, καθώς είσοδος στον Εύξεινο νατοϊκών σκαφών θα προκαλούσε μή ελέγξιμη κλιμάκωση.

Η είσοδος πολεμικών πλοίων «εμπολέμων» κρατών θα αποτελεί παραβίαση των όρων της Συμβάσεως του Montreux και θα πρέπει να αποφευχθεί, όποιου επιχειρήματος και αν γίνεται επίκληση. Αλώςτε ποιός θα ήταν ο αντικειμενικός σκοπός; Άλλο είναι το ζήτημα να εισπλεύσουν στον Εύξεινο πολεμικά σκάφη αίφνης της Αιγύπτου, χώρας που πλήττεται από σιτοδεία, ως συνέπεια του πολέμου στην Ουκρανία. Η πιθανότητα αυτή είναι μικρή, λόγω των ψυχρών σχέσεων Αγκύρας-Καΐρου, βραχυπροθέσμως ωστόσο αναδεικνύει τους μοχλούς που διαθέτει η πρώτη να αποκομίζει γεωπολιτικά πλεονεκτήματα, σε περίοδο υψηλής διεθνούς ρευστότητας.

Η κατάσταση είναι κρίσιμη, εκείνο που επιβάλλεται είναι η άρση του ρωσικού αποκλεισμού στην Οδησό, εν ανάγκη με παράλληλη τροποποίηση κάποιων από τις ευρωπαϊκές κυρώσεις στο σύστημα Πούτιν. Για παράδειγμα, η ΕΕ θα μπορούσε να αναμορφώσει την προχθεσινή (31/05) απόφασή της που απαγορεύει την διά δεξαμενοπλοίων εξαγωγή ρωσικού αργού πετρελαίου προς λιμάνια χ-μ της ΕΕ , ενώ - με τους τεθέντες ποσοτικούς και χρονικούς όρους - επιτρέπει την ροή μέσω πετρελαιαγωγών.

Σε ό,τι αφορά στις μακροπρόθεσμες προοπτικές, το ζήτημα του καθεστώτος των Στενών, έχει επανέλθει ως ερώτημα στα σχεδιαστήρια των ενδιαφερομένων καγκελαριών, τουλάχιστον όπως είχε ανακύψει την επαύριο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Αθήνα, 07 Ιουνίου 2022